Quart
de Rondalles

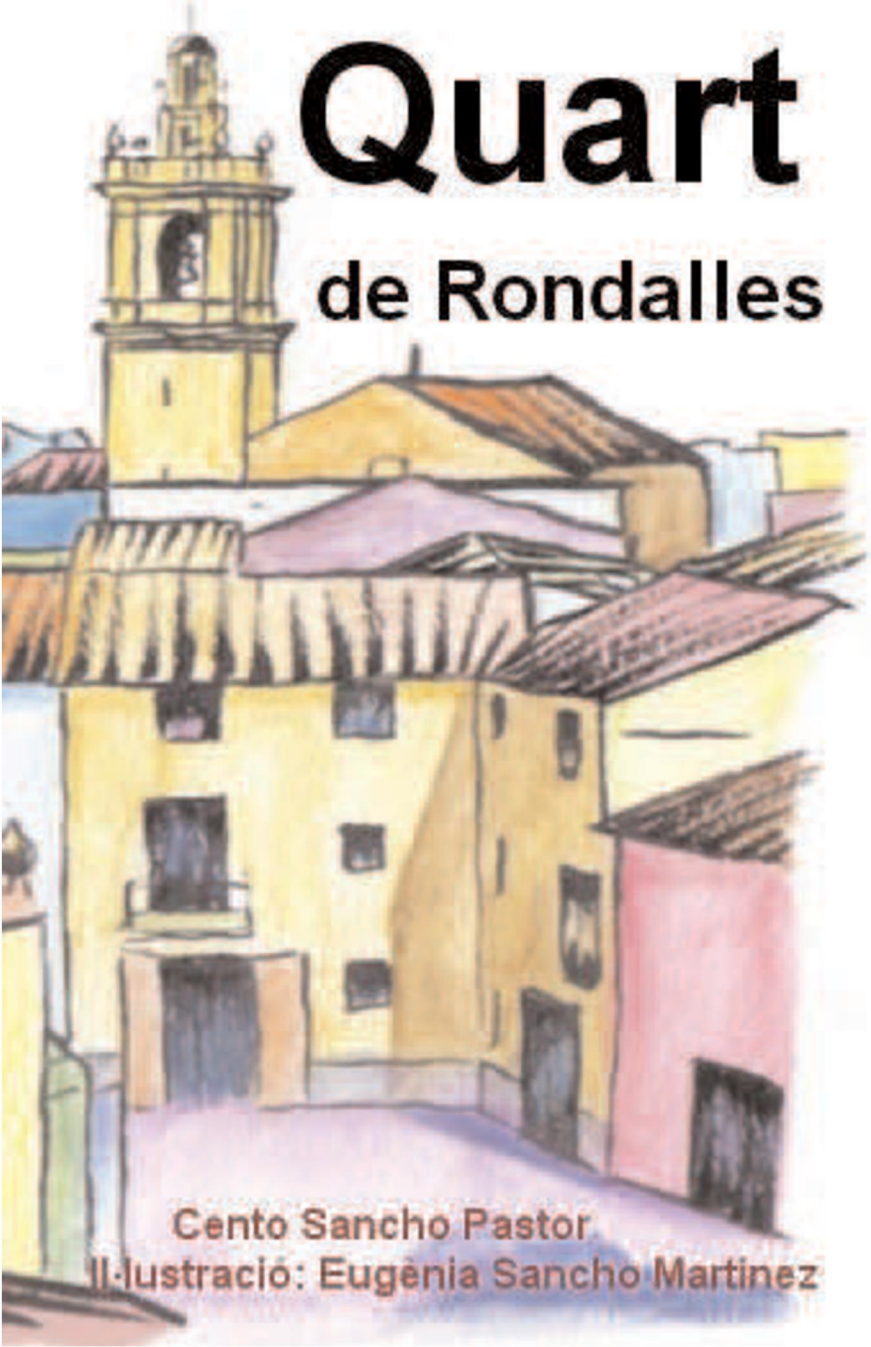

Cento Sancho Pastor
Il·lustració: Eugènia Sancho Martinez

Primera edició 2011

©Cento Sancho Pastor

©de les il·lustracions: Eugènia Sancho Martínez

Edició a càrrec de l'autor

ISBN: 978-84-614-8790-5

DEPÒSIT LEGAL:V-1.336-2011

Impressió:Pedro Loba Yuste
46007 València

Dedicatòria

No passa el temps debades.
Com un aladre, va fent solcs als carrers
del meu poble.
Germinen llavors d'hòmens i dones,
entre l'esforç i l'esperança.
Allí unes cases, ací unes ruïnes,
més enllà, camí de Samarra,
un vell i estimat cementeri.

Tenim herència del temps, la paraula:
Xarrades de dones pels terrats,
Vells consells de vells al carrer i a taula,
acudits de llauradors, terra molla, aigua dura.
Romanços d'amor pelant panotxa,
històries de costura.

Tinc a la vena la vostra sang,
la vostra casa és casa meua.
Fets del mateix fang,
som la mateixa terra.

Vicente Germán Sancho Pastor (*Cento*)

(Quart de Poblet, 1963)

És llicenciat en Filosofia i Ciències de l'Educació.

És autor, amb son pare Pep Sancho, del llibre Contes per als nets.

A l'any 2008 publicà el Diccionari Toponímic de Quart de Poblet.

Actualment, treballa com a mestre en un centre de secundària a Manises.

Eugènia Sancho Martínez

(València, 1990)

És il·lustradora i estudiant a la Facultat de Belles Arts de València.

Índex

Cent que tinc i cent més... 7

Les animetes 15

La palissa del Majoral 25

El fill de la madrastra 37

La disputa dels alcaldes 43

El barber del comandant Líster 57

El teulader 63

L'alcotà 73

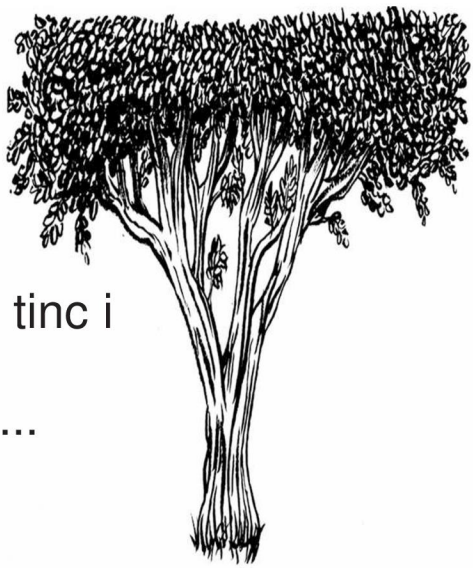

Cent que tinc i cent més...

Sait Huartzalí està perplex. Acaba de baixar del ginjoler del pati interior i s'ha trobat l'amagatall del tronc completament buit de pols i palla, sense rastre de la bosseta de tela amb cent monedes que deixà la vespra. Encara no ha eixit el sol, este fresc dia de novembre, i Sait tracta de recordar,

atordit pel mal de cap de la ressaca, com havia finalitzat el dia anterior. Pel matí, vengué a molt bon preu una llarga collita de figues, assecades gràcies a l'última ponentada de l'estiu, a un comerciant del Grau que proveïa als vaixells del port. Tragué un bon grapat de diners i anà a festejar-lo amb els seus amics, a la taverna del camí de Mislata. Abans, havia tingut la precaució de reservar 100 monedes en una bosseta de tela i amagar-los a l'arbre del corral de casa sa sogra, un vell ginjoler de més de 7 metres d'alçària. Perquè Sait, des del seu casament, vivia a casa la seua sogra, al carrer Rossinyol, en un edifici amb un gran pati interior on donaven els habitatges de la seua família i la de les famílies dels seus tres cunyats, cadascú d'ells amb una llarga descendència.

Viure amb la família de la seua dona li donava a Sait l'excusa perfecta per a alçar-se tots els matins abans de l'eixida

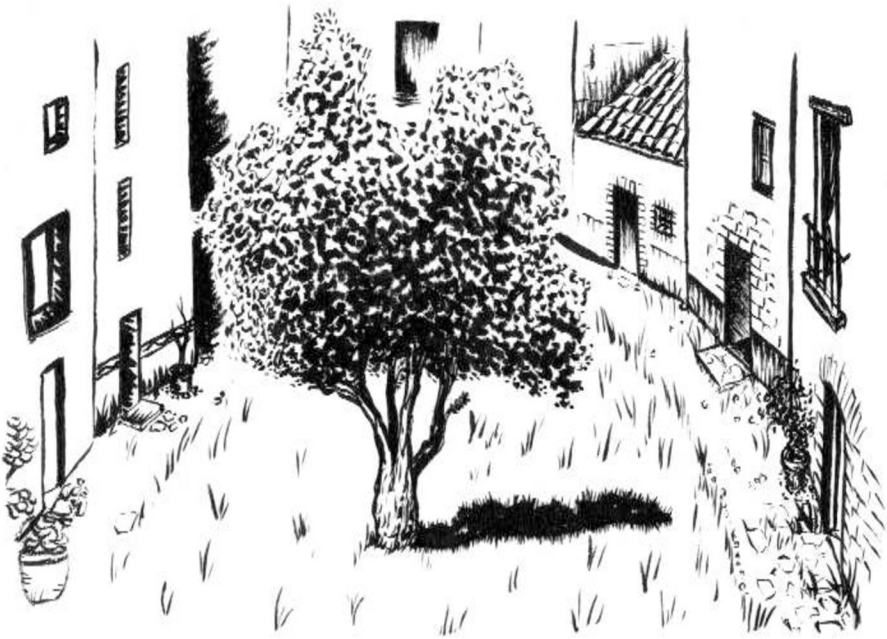

del sol i anar a treballar a l'horta, en les terres altes de l'Alitrà, o al secà, als ametlers prop dels barrancs. Havia pres el costum de tornar a casa ben entrada

la nit, de vegades perquè es retardava el torn de rec i, la majoria de voltes, perquè Sait es retardava en eixir de la seua taverna preferida.

Així que este matí, Sait s'ha pujat a l'arbre planejant les primeres compres que ha de fer amb els diners de la collita. Però els diners han volat. Està ben segur que els havia guardat abans d'anar-se'n, però no recorda el que havia fet al tornar de la taverna, la nit anterior.

Entra a sa casa per despertar al seu fill major, Hassan, per preguntar-li. El seu fill li contesta:

—Abú, anit vingué molt content a casa. Ja en el pati de la casa es ficà a cantar, ballar i a besar-nos. Cridàvem

tots tan fort que isqueren els tios i els cosins a ballar amb nosaltres. Quan isqué la iaia a enviar-nos a tots al llit, vostè feu una cosa molt rara: es plantà assenyalant al ginjoler i començà a cridar: "Allí tinc el meu bé, cent monedes tinc. Allí tinc el meu bé, cent monedes tinc..."

Al moment s'adona Sait de la situació: la seua indiscreció havia provocat que algú dels seus familiars aprofitara l'ocasió per a pispar-li els diners. Ara, sense proves de qui haguera pogut ser, no podia acusar ningú sense ocasionar un greu conflicte familiar. Deprimit d'haver perdut els diners, Sait es torna a gitar cavil·lant si en podia fer alguna cosa per recuperar els seus diners.

Sait s'apalanca al llit tot el dia, amb l'excusa que necessita descansar. A la vesprada, quan tornen els seus cunyats de treballar al camp, s'alça, els saluda amb un gran somriure i ix de casa camí a Mislata, cap a la seua taverna habitual. Ja ben entrada la nit, torna a casa cantant i cridant, com la nit anterior, encara que esta vegada no ha tastat ni una gota. Torna a ballar, tot content amb la seua família, davant dels seus cunyats i quan la seua sogra torna a eixir per enviar-los a tots al llit, es planta baix el ginjoler i, amb forta veu, trona:

—Allí tinc el meu bé, cent que tinc i demà cent més que posaré. Cent que tinc i demà cent més que posaré, allí tinc el meu bé...

I se n'entra a la seua habitació a gitar-se.

Al sendemà, Sait s'alça de bon matí, com sempre, puja al ginjoler i, tal com suposava, allí està la seua bosseta de tela amb les seues cent monedes, que no hi falta ni una ni mitja. La mateixa avarícia que havia fet que un dels seus familiars se'ls furtara, havia fet que ara se'ls torne, esperant poder apropiar-se de més.

I així, Sait, guardant-se la borsa a la seua cintura, entra a sa casa a abraçar a la seua muller.

Hi ha una referencia a l'Arxiu del Regne de València, Llibre de Iustícia série 5 full 11 r. any 1285, on es parla d'un tal Sait Huartzalí, moro del poble de Quart que,

cridat a declarar en una causa, afirmava que: "él era embriach e no sap él metex on s'anava ni on fo".

Les animetes

Gregori era una de les animetes més juganeres del purgatori. No podia ser d'altra manera ja que, quan va faltar, era un xiquet de 5 anys, festiu i espavilat. En realitat, no li corresponia estar al purgatori, però com que havia mort juntament amb sa mare a la pesta de 1478, el Nostre Senyor els va deixar junts per a que junts entraren, els dos purificats, per la Porta del Cel.

A Quart de Poblet, com a molts pobles de tot el país, hi havia la forta creença que el dia de Tots Sants, vespra del Dia de Difunts, les ànimes del purgatori en tenien permís per acostar-se al món dels vius i recordar-los que pregaren per ells, per a que arribaren el més prompte possible a la Casa del Pare. El cas és que Gregori aprofitava el dia de Tots Sants per passejar-se lliurement per les cases i fer les malifetes pròpies de l'animeta infantil i despreocupada que era: apagar els focs de les llars, amagar culleres i ganivets a l'hora de menjar o obrir les gàbies dels conills i deixar als animalets corrent pel corral de la casa. El que més li agradava era apropar-se per darrere dels gats de pallissa i bufar entre les orelles. Es reia de bon gust de vore a eixos animals,

forts, orgullosos i violents, fugir espantats cap a la teulada tremolant-se del bigot a la cua.

Un dia de Tots Sants, després de estar tot el matí fent diableries ací i allà, li entrà un cansament molt gran i començà a buscar un lloc on pegar una becadeta. Rodà i donà voltes fins que trobà un llit gran, sense fer, arrambadet a la paret, en l' habitació interior d'una alqueria. Allí, entre els llençols oberts, ficà el seu cosset espiritual, tancà els ulls per descansar i no es mogué fins que es feu de nit, justament la Nit de Difunts.

Quan despertà, es va trobar, en la foscor de l'habitació, fortament estretit contra la paret de la vora del llit i sentint tot un recital de roncs forts i

profunds. El que havia passat és que, mentres Gregori descansava, s'havia fet de nit i el matrimoni de la casa s'havia gitat al seu llit, just el que s'havia trobat la nostra animeta sense fer. Gregori es regirà lentament i es quedà somrient pensant en com aprofitar-se de la situació. Al principi, només bufava al nas de l'home per que trencara el ritme dels roncs fins que tingué una brillant i desbaratada idea. Per baix els llençols, li donà al marit un fort cop de peu a la canella. El pobre home es despertà amb un gemec, agafant-se la cama i mirant a la seua muller que dormia plàcidament. Restà uns segons desconcertat i tornà a tancar els ulls. En eixe moment, Gregori donà un fort impuls al braç de la dona, de manera que li va llançar una forta colzada a la cara al seu pobre marit. Este

es va mig alçar del llit, agafant-se el nas de dolor i cridant:

—Muller, que t'he fet per a que em vulgues matar?

La pobra dona, obrí els ulls a l'obscuritat i no entenia res:

—Colau!, Colau! Que t'ha passat?

I així estava el pobre matrimoni, a la foscor, una acostant-se al marit i l'altre no deixant-se tocar del dolor que sentia. Gregori, aleshores, s'enlairà cap el lloc on es trobava el llum d'oli i amb els seu alé feu que la mineta s'encenguera. El matrimoni, en vore com s'il·luminava l'habitació sense que ningú hi intervinguera, entengué que un

esperit rondava per casa i es llançaren de genolls a terra i començaren a pregar paternosters intercalant l'oració:

—Doneu-les Senyor, el descans etern, a les beneïdes ànimes del Purgatori.

Tot i això, encara Gregori es quedà pensant en fer alguna malifeta, i l'haguera fet si en eixe moment no haguera aparegut al seu costat la seua mare diguent-li:

—Goriet, amor meu, a esta parella i a la seua pregària hem d'agrair que per fi pogam abandonar ara mateix el cau del purgatori i que ens esperen als dos, a tu i a mi, a la porta del Regne del Nostre Senyor.

I així, agafant-se de la mà, isqueren de la casa i deixaren al nostre matrimoni agenollats vora el llit i pregant per totes les animetes que encara quedaren al purgatori.

I és per això que, el dia de Tots Sants, a les cases de Quart de Poblet, se

procurava tindre els llits fets abans de migdia perquè, eixe dia, les animetes van passejant per la casa i, si troben un llit sense fer, es giten entre els llençols oberts i esperen a que arribe el seu propietari per a fer-li companyia en la Nit de Difunts.

A l'ambient sacralitzat del Quart de Poblet rural, les animetes del purgatori completaven el tipus especial de relació que hi havia entre el món terrenal i el transcendental. Les animetes representaven el conjunt dels difunts del nostre entorn que ens han volgut, o que, simplement, ens han precedit. Demanaven dels vius ajuda per a deixar el purgatori i entrar definitivament al descans del Regne del Cel. Mentrestant, continuaven ajudant-nos i prestant-nos servici. Les animetes sempre actuaven d'amagades, quan ningú no les veia, i

principalment per la nit i al temps dels somnis. El tio Pep, quan es gitava, feia una pregària a les animetes per a que vetllaren el seu somni i que el despertaren a l'hora exacta que li feia falta al sendemà. Mai fallaven! L'abuela Rosario pregava una oració a les animetes per a que feren aparèixer l'objecte que s'havia extraviat. Sempre el trobava! I si la nit és el moment de les animetes, el seu dia és l'u de novembre, festa del Tots Sants i vespra de Difunts. Eixe dia passegen per la terra per recordar a tots que tenen que oferir misses i pregàries per a que s'alliberaren la major quantitat d'ànimes del purgatori cap al Cel del Pare.

La palissa del Majoral

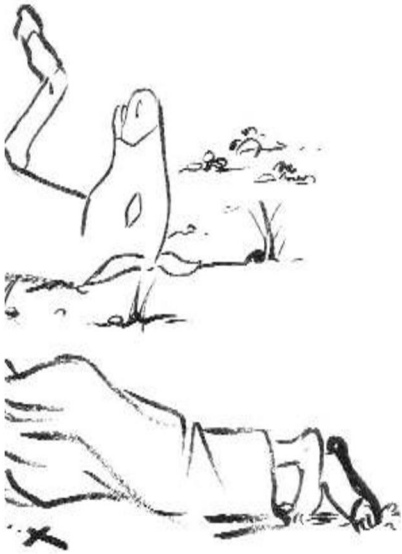

—Si el cel és la glòria divina, no hi ha dubte que estic condemnat— pensava fra Francesc Sabater.

El monjo de Poblet estava segur que havia mort, ja que ningú no podia sobreviure a la brutal apalissada que li

havien donat els dos bandolers. El colp al cap a penes el sentia, tot i que la sang de la ferida li arribava als ulls i cobria la seua visió amb una capa fosca i roja. El que realment li turmentava eren les punxades dels costats cada vegada que respirava.

—Així que estic viu —va concloure fra Francesc. Perquè els morts no respiren i les punxades de dolor que li torturaven no eren dimonis amb les seues forques apilotant la seua ànima amb les d'altres desventurats, sinó les seues costelles malparades clavant-se amb força als músculs amb cada expiració.

—Moriré prompte, ací, llançat a mitat del camí, com un gos —continuà cavil·lant el monjo del Císter, immòbil al

fang i abandonat als pitjors presagis. Però, aquell dia de 1421, l'Esperit Sant no li havia concedit el do de la profecia.

El Justícia Major de Quart no s'alarmà excessivament quan arribà Roig el de l'Alqueria, a comentar-li que havia vist al Majoral al mig del camí. Per la pressa que s'havia donat el monjo en anar-se'n, en quan arreplegà els diners dels tributs, no era estrany que s'haguera caigut del matxo. Sols quan el Roig li parlà de la mula morta i de l'hàbit ple de sang, comprengué que podia tractar-se d'una cosa més greu que un simple bac. Feu que un dels seus criats preparara el carret de la llenya amb mantes i s'acostà al camí. Quan va vore l'espectacle del cos sanguinolent i la pobre mula amb el cap completament

destrossat, s'escandalitzà, ja que atacar al Majoral del poble, el representat més directe del Senyor Abat, era un verdader magnicidi. Amb tota delicadesa col·locà el cos del pobre monjo al carro, feu moure el carret de la llenya i manà que el seu fill li portara de casa la seua espasa, per escortar ell mateix la comitiva cap al convent de l'Hospital de Sant Vicent.

Havia passat Santa Llúcia i encara no era Nadal quan el Prior Sabater dictà una carta a l'Abat Mengucho per posar-li en antecedents del que li havia succeït. Malgrat que quan arribà al monestir el seu estat era preocupant, respirava fatigosament i no parlava, les atencions dels seus germans d'Ordre, el descans i el vi amb mel,

l'havien fet reviscolar miraculosament en poc més d'un mes. El Prior i Majoral de Quart anà desgranant el relat del Camí de Mislata amb veu concentrada. Tornava des de Quart de supervisar l'emmagatzemament dels delmes i d'arreplegar els pagaments anuals per Tots Sants. No havia sigut una bona recaptació. La pesta havia deixat el poble i les hortes sense braços per a treballar i les collites havien sigut molt fluixes. Ell baixava cap a Sant Vicent de la Roqueta, embotit en la seua cogulla blanca, pensant en com s'ho faria per justificar el seu informe en Poblet. I allí, botant des de darrere les moreres, dos hòmens jòvens li tancaren el camí. Havien aconseguit uns quants diners, no massa. Havien tingut sort del temps i del lloc, de bon matí i al mig d'un camí

tant transitat... De cop, va rememorar la darrera imatge que tenia de l'atac: estant en terra i a punt de desmaiar-se, la mula llançava guitzes pertot arreu. No sabia si havia colpejat a algú dels atacants, però era molt probable.

Després, al pobre animal li rebentaren el cap cruelment, a colps de garrota. Segurament el que s'acarnissaren tant amb la pobre bèstia havia salvar la vida

al monjo. Havien pagat amb la mula tota la fúria de l'assalt. Pensant això, fra Francesc decidí fer vindre al Justícia Major de Quart, el seu representant al poble. A l'entrevista, el Majoral li encomanà fer estendre la veu, entre els masos del Pla i els pobles de la comarca, de que buscaven a una parella de jòvens, molt amics i un poc buscabregues. Almenys un d'ells, des de fa poc temps, amb un braç o una cama o qualsevol part del cos trencada o malferida...

Va ser a la Nit de Nadal, al moment en el que els veïns es junten després de sopar per fer un poc de festa i preparar-se per a la missa del gall, quan Lluís Calatayut, de Torrent, va sentir que es buscava a dos jòvens per

l'atac al Majoral de Quart, i que un d'ells estava ferit en el braç. De seguida va tindre la seguretat de que esta vegada el seu germà Bernat s'havia clavat en un greu embolic. Bernat i el seu amic Pelegrí duien una temporada taciturns i oscos. En un principi, pensava que era degut a la caiguda de cavall que li havia trencat el braç esquerre per dos parts. Però eixa història mai havia sigut molt creïble i ara eixia a la llum la veritat. Bernat i Pelegrí eren dos jòvens forts i alegres, amics de la festa, els daus i la taverna. Altres vegades ja s'havien ficat en problemes, sobretot amb dones pel mig. Però atemptar contra un monjo, més si és Mayoral, era una greu novetat i, si no actuava de seguida, podia costar-los la vida. Anà de cara a Bernat i li preguntà directament què tenia a vore

amb l'assalt al Majoral. Les llàgrimes del seu germà li confirmaren les seues sospites. Immediatament, marxà a parlar amb el seu veí Joan, germà major de Peregrí i junts decidiren enviar als dos jòvens a la Perenxisa. Havien d'amagar-se mentres ells es presentaven, el més prompte possible, davant del Prior de Sant Vicent, per demanar clemència.

La vespra dels Innocents, els dos amics s'inclinaven als peus del Majoral de Quart, en nom dels seus germans ben penedits, per demanar perdó. Deo Gratias, fra Francesc s'havia recuperat molt ràpidament. El Prior els va sentir i no els feu cap reprotxe. Simplement demanà que s'alçaren i que tornaren a visitar-lo passat l'Epifania, acomiadant-

los amb la seua benedicció. Mentres eixien els torrentins del Convent de Sant Vicent, el prior encarregava a u dels seus servents que investigara les famílies dels dos visitants i els seus patrimonis. Havia tingut una idea per a rescabalar-se de l'amarga experiència de l'assalt i, de pas, que el Monestir poguera compensar la falta de contribucions que havia patit eixe any.

Començava a brotar la primavera en Poblet quan arribava a la porta del Monestir, per eixos anys encara en contrucció, fra Francesc Sabater, senyor Prior de Sant Vicent de la Roqueta i Majoral de Quart, a entregar al Senyor Abat un complement de les rendes de les terres de València, el que permetria mantindre les obres

del claustre i sobre-claustre al monestir, i anar superant els terribles anys del s. XV.

"Concórdia otorgada entre fray Francisco Sabater, substitut del pare majoral de Quart, de una part y Bemat Calatayut y Pelegrí Fortuny de altra per aver estos aixit al camí que va de Quart a Mislata y prop de este poble per matar a fray Sabater y agafant-se de este lo tiraren dins de un fanch y li maltractaren una mula que aportava; per lo que dit fray Sabater posà instància de querella contra los referits delinqüents devant del governador de Valéncia y per mediar diferens persones se concordá: Primerament que Francisco Sabater renunciàs a la querella que avia posat. Item que per causa de dita invasió los

pugués fer paga 500 florins de or y no cumplint-o los fes castigar a sa voluntat y segons conciència. Ítem que dos germans dels referits delinqüents se obligassen a pagar dits 500 florins o alló en que fosen condemnats. Ítem que per aver-li espallat la mula, li pagassen 29 florins y pagassen tots los gastos, que se aguessen fet. Ítem que dits delinqüents tinguessen obligació de presentar-se dins sis dies y cas que no pagassen les fiances, la que fonch rebuda per Martí Doto, notari de Valéncia, als 14 de febrer 1421. Està calaix Concórdies, n. 2."

Llibre de Privilegis del Priorat de sant Vicent de la Roqueta de València. Còdex 494 B de l'Arxiu Històric Nacional.

El fill de la madrastra

Quan morí la tia Ana, els seus fills Pep, Ana Maria i Rafel, encara que eren xicotets, s'adonaren que la seua vida capgirava de forma decisiva. Al poc temps, el tio Rafael, son pare, decidí casar-se amb la tia Salvadora per a que tinguera cura d'ell i dels seus fills. Després, el nou matrimoni tingué un fill, Onofre, el que vol dir que, de tots els

habitants de la casa, era l'únic fill propi de la tia Salvadora. Encara que ella volguera cuidar de tots els membres de la família, tractava amb especial devoció al fill de la seua sang.

Quan arribava el diumenge per la vesprada, a l'hora del berenar, la madrastra ficava damunt la taula un tros de coca per a repartir-la entre els menuts. I tots els diumenges, a punt de tallar-la, la tia Salvadora solia dir als seus fillastres:

—No vull que penseu que vos tracte pitjor que al meu fill. Tinc en compte que sou més majors i teniu més gana, així que repartiré tota esta coca entre vosaltres tres. Agarreu un tros i que us aprofite, que està molt bona!

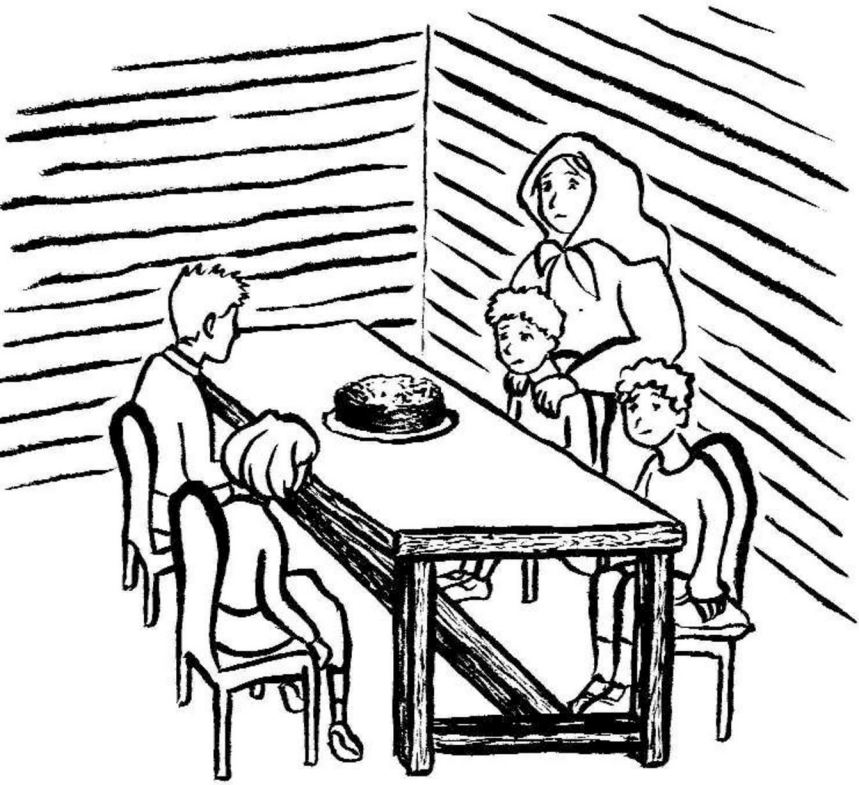

Aleshores, tallava la coca en tres parts, i les repartia entre els germans que les rebien recelosos del que poguera passar. Al moment, la tia Salvadora afegia:

—Mireu, com que teniu vosaltres tota la coca i tardarem encara a sopar, perquè no li doneu a Nofret un trosset cadascú i que també berene? Vinga Rafel! Dóna-li la mitat del teu tros a Nofret. Ana i Pep, feu el mateix.

La tia Salvadora demanava, de cada germà, la mitat del seus trossos de coca per al seu fill. Al remat, cada un dels germans menjava una sisena part de la coca sensera i el Nofret s'empapussava mitja.

Amb el pas del temps, també va faltar el tio Rafael i els tres germans, que ja eren capaços de treballar, anaren a parlar amb son tio Pepe el Pelat, germà de la seua difunta mare, per demanar-li que els acollira a sa casa. El tio Pelat era una persona de gran cor i,

encara que ell i la tia Catalina ja en tenien sis fills propis, acolliren als tres germans en la seua casona a la plaça de l'Esglesia, de la que no isquéren fins que anaren a casar-se'n i a formar, cadascú, la seua pròpia família.

He sentit el relat del "fill de la madrastra" com una història particular i pròpia, però el cert és que es tracta d'un model que es repetix en relats populars per tota la geografia d'Espanya. Les figures de les madrastres, pares de segones núpcies i mares de llet, així com les de tutoria, curatela o afillament, eren recursos socials molts comuns per tal de resoldre situacions angunioses davant de la pèrdua d'un o dels dos pares.

La disputa dels alcaldes

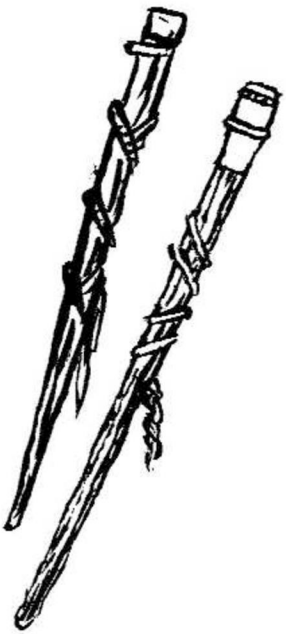

Des de temps del rei Jaume I i per quasi sis-cents anys, els pobles de Quart de Poblet i Aldaia hem compartit moltes coses, a més del veïnatge. Hem tingut un mateix senyor feudal que residia al Castell de Quart, cobrant delmes, impostos i administrant justícia per als dos pobles. També hem sigut, tot

eixe temps, dos pobles que tenien legalment un mateix terme municipal, i dic legalment, per que la veritat és que, a la consciència dels llauradors, les terres no es barrejaven, i cadascú sabia, amb prou claredat, quins camps d'horta pertanyien a cada poble, quins recs corresponien a cada administració i quina autoritat havia de resoldre segons quins conflictes.

Corria l'any 1766 i poden dir que, en aquella època, les relacions entre els pobles no eren molt harmonioses. Com passa normalment entre veïns, el fet de viure tan a prop, amb tantes coses en comú, feia que les disputes foren molt apassionades. A qualsevol enfrontament, les famílies, els ciutadans i les autoritats es ficaven

cadascú darrere del seu veí i li feien costat contra el que sentien que era la prepotència de l'altre poble.

L'Ajuntament d'Aldaia havia interposat, feia temps, una demanda per separar el seu terme municipal del de Quart i, encara que la cosa anava per a llarg, s'havia expressat clarament la seua intenció de, com a municipi, tindre la jurisdicció sobre les seues pròpies terres. Els de Quart de Poblet, que era el poble "principal" on estava el Castell on residia la senyoria, es resistien a deixar de dominar les estructures comunes.

Així anava la cosa quan arribà la festa de Sant Onofre de 1766, celebració de l'aparició del Sant al moliner a Quart de Poblet. Eixe dia, la romeria en

l'Ermita del poble concentrava gent de tota la comarca, des de Paterna fins a Picasent. No havia fet una hora que havia eixit el sol d'eixe 10 de juny, quan es presentaren dos llauradors, tot sufocats, a casa de l'alcalde d'Aldaia, En Cristòfol Matheu.

—Don Cristòfol —li digueren—, venim a presentar una queixa. Acabàvem d'entrar al camp quan ens han vingut, amb un carro, l'alcalde de Quart amb quatre hòmens més. Ens ha dit que estàvem denunciats per haver treballat en dia de festa. Que era la festa de Sant Onofre en tot el terme de Quart i que allò era terme de Quart.

—Multa de dos lliures, de dos lliures! —Interrompí atropelladament l'altre llaurador.

—Clar, nosaltres varem dir que no teníem ni un clau. Aleshores, l'alcalde manà a l'alguatzir que ens llevaren totes les ferramentes com a penyora. Després, don Miguel Fluixà, l'escrivà de la Senyoria que anava amb ells, ens demanà el nom i ens donà una nota amb la denúncia i les coses que es quedaven de penyora.

—Si no paguem les dos lliures se quedem sense res, senyor alcalde.

En Cristòfol es va quedar sorprès. Justament hui no anava a anar a treballar per que volia assistir, com alcalde d'Aldaia, a l'Ermita de Sant Onofre en el dia de la seua festa. Pensava que era un detall com a representant d'un municipi on hi havia bons devots del sant vellet. Amb

l'alcalde de Quart havia tingut enfrontaments en moltes ocasions, especialment els últims dies, però anar pels camps d'Aldaia denunciant als veïns per que no feien la festa del patró de l'altre poble, era passar-se de la ratlla.

De seguida, varen vindre tres llauradors més, acompanyats del tio Rullo, l'alguatzir del poble, amb la mateixa queixa, i aleshores Cristòfol va pensar que ja hi havia prou.

—Anaven armats els hòmens de Quart? —va preguntar.

—Només l'alguatzir, senyor alcalde. Una escopeta d'anar a caçar, però, tal com la duia, com si fóra un garrot, pense que no estava ni carregada.

Encara es quedà una estona més cavil·lant Cristòfol, però va vore que s'acostaven pel carrer dos llauradors més cap a sa casa, segurament amb la mateixa reclamació. Calia reaccionar.

—Quedem a la porta de l'ajuntament. Aneu a casa i que cadascú porte l'arma que puga, una navaixa, un destral o, si pot, un pistoló. Rullo —li digué a l'alguatzir—, tu quedat ací repetint el missatge a tots els que vinguen i t'enteres, a la vegada, per a on va el carro dels "desquarterats".

Al poc de temps, es tornaren a ajuntar l'alcalde amb els llauradors que havien patit denúncia i amb altres que, simplement, volien anar a la caça, i n'eren més de trenta. L'alguatzir els informà que l'última notícia que es tenia

del carro era que anaven pel Camí d'Encreullades, al secà, cap a l'interior.

—Van al Mas de Pai —va dir Cristòfol—. Volen deixar les penyores que s'han pres a l'abric de la Senyoria, per a que siga el Majoral el que s'encarregue de cobrar les multes. Si els deixem arribar, no vorem les ferramentes en molt de temps, perquè no podem enfrontar-se directament amb els monjos de Poblet. Anem ja!

I a peu, a bona marxa, s'enfilaren cap el camí que duia al secà. Trobaren al grup amb el carro prop de Les Basses, quan no quedava ni un quart de llegua per arribar al Mas de la Senyoria. Els més jòvens arribaren de seguida a l'altura del matxo i el subjectaren mentres arribaven els

demés. L'escrivà Fluixà pensà que es tractava d'un assalt per furtar-los, es quedà blanc com la cera i caigué de genolls acatxant-se dins del carro. En canvi Isidre Monsó, l'alcalde de Quart, va reconèixer de seguida a l'alcalde d'Aldaia i se li va encarar, tot enfadat.

—Tu saps que estàs fent? L'escrivà i jo som l'autoritat en Quart i estem fent justícia. Com goses vindre armat a impedir-ho?

Cridava i intentava baixar del carro amb el puny alçat amenaçant. Això fou mala senyal perquè, en eixe moment, un llaurador d'Aldaia que estava al seu costat amb la corbella amb la mà, anà a parar-lo amb tan mala sort que la corbella que duia se li enredà a l'alcalde al jupetí. L'alcalde de Quart

volgué fer un moviment per llevar-se de damunt al llaurador i la corbella li va fer un bon esgarró. A més, el ferro arribà a arrapar-li la mà i li feu brotar una gota de sang.

Cristòfol Matheu entengué de seguida que l'assumpte podia eixir-se'n de mare i acabar com el Rosari de l'Aurora. Donà un fort crit i manà a tots que s'estigueren quets. Després s'encarà a l'alcalde de Quart i li digué:

—Isidre, no feu resistència. Esteu presos i vos vaig a dur a tots a Aldaia.

Però l'alcalde de Quart no estava per a ajupir-se, a eixes altures:

—D'això res, ací ningú es meneja

si no és per força. Tu sabràs com te la jugues. Tu i els teus acompanyants.

Cristòfol s'adonà que no hi havia molt més a fer. L'únic, que no estava dispost a que els quartans se n'isqueren amb la seua:

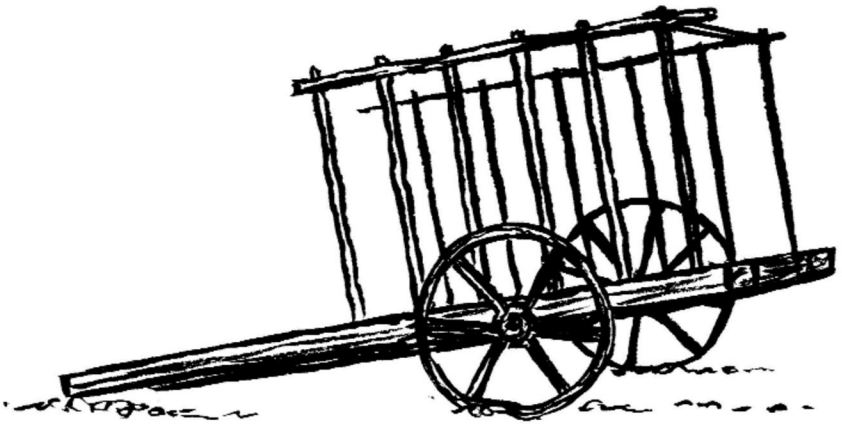

—Baixeu tots del carro, el necessitem per a tornar a Aldaia amb totes les nostres ferramentes. Isidre —li digué al alcalde de Quart—, esta

vesprada el tindràs una altra vegada al poble.

Després cridà al seu l'alguatzil i, a cau d'orella, li ordenà

—Rullo, agafa l'escopeta de l'alguatzil quartà i tots els papers que tinga el notari.

Baixaren tots del carro, excepte l'escrivà Fluixà que no va reaccionar fins que el Rullo pujà al carro i intentà llevar-li els papers. L'escrivà es regirà per traure's de damunt les mans de l'alguatzil, protegí dins de la casaca els seus papers i començà a cridar:

—Deixeu-me! Què feu? Maleïts llauradors, animals, bastards, terrosos, ignorants, porcs, gentola...

Tal va ser la quantitat d'insults que ixqueren de la seua boca, que Cristòfol indicà al seu aguatzil que el deixara al carro i que agafara les brides:

—Rullo! Deixa'l. Se'n ve amb nosaltres. Si intenta escapar-se o et molesta, el nugues.

Després, dirigint-se a l'alcalde de Quart, afegí:

—Se'm dugam al notari, senyor alcalde, que tinga bon dia i bona festa de Sant Onofre.

A la qual cosa, Isidre Monsó, l'alcalde de Quart, li respongué:

—No et preocupes, que ja voràs com la festa no s'acaba hui...

Recurs posat, en la Real Audiencia del Crimen y ofici de don Vicent Carbonell, per Ysidro Monsó, alcalde ordinari de Quart, contra Christòfol Matheu, alcalde ordinari de Aldaya, per [...] se condena a Cristòfol Matheu en 50 libras de multa, aplicadas por mitad a penas de càmara y gastos de justicia de esta Real Audiencia, en 2 libras aplicadas a Miguel Fluixà por razon de daños y perjuicios de los dos dias que le tuvo preso y en todas las costas de este juicio...

Llibre de Privilegis del Priorat de sant Vicent de la Roqueta de València. Còdex 494 B de l'Arxiu Històric Nacional.

El barber del comandant Líster

En temps de la guerra civil, el tio Onofre, que era un jove vital i esportista, fou enviat a la defensa de València a la línia del front de Terol. La guerra estava prou avançada i l'optimisme que es respirava els primers mesos a la zona republicana havia donat pas a una atmosfera aspra per les notícies derrotistes i la precarietat de mitjans que

ja arribava, inclús, als aliments. Aquella setmana, la saca de València havia d'arribar amb una partida de tabac de la Creu Roja holandesa però, al remat, el tabac no aparegué i els soldats sospitaven que era cosa dels oficials, que s'havien aprovisionat a costa de la tropa. L'assumpte no era menor, ja s'havia donat algun cas on el descontent de la tropa havia acabat amb la liquidació dels oficials i la deserció dels soldats: uns cap a les línies enemigues i altres cap a casa, a amagar-se'n i esperar el final del conflicte.

Així que ací estem, en el poble que aleshores es deia Aras de Alpuente, i ací tenim al tio Onofre, barber, fill de barber i responsable de la barberia d'una companyia ara plena de suspicàcies, que se li presenta per afaitar-se un dels

tinents del regiment. El tinent, recelós, s'asseu al poal de metall que fa de cadira i trau de l'estoig la seua pistola, la carrega i se la fica a les cames. Mira als

ulls al tio Onofre i, per tota resposta, li amolla:

—No em fie de tu.

El tio Onofre, amb veu assossegada, li conta esta història:

"Quan el comandant Líster prengué Buitrago, a la serra de Madrid, demanà un barber per a tallar-se la barba, que la duia llarga de quinze dies. Li presentaren un xiquet, el fill de l'antic barber que havia faltat per la guerra, que s'encarregava d'anar afaitant a la gent del poble. El comandant, s'assegué i li donà al seu assistent un duro i la seua pistola. Despres li explicà al jove barber:

—Si m'afaites sense fer-me un tall, et guanyes el duro, però si em fas una ferida, que sàpies que éste —senyalava al seu assistent—, té ordre de pegar-te un tir.

El xic, respirà a fons tres vegades i, poc a poc, anà passant la navaixa amb

cura, fins que finalitzà la seua faena. El comandant Lister, amb un somriure, li donà al barber el duro que tan bé s'havia guanyat i, al vore'l encara tremolant-se, li digué:

—Tranquil xiquet, que no t'ha passat res. Escolta, si m'hagueres tallat, què hagueres fet?

El jove barber mirà a Líster amb ulls de gel i només afegí:

—Tirar a fondo."

Quan acaba el tio Onofre de contar la seua història, el tinent es queda pensatiu, només una estona. Després, desarma la pistola, l'amaga al seu estoig i, tancant els ulls, oferíx la seua gola al barber per a que, amb maestria, passe la navaixa.

Onofre Santaemilia, el barber, és un dels personatges més entranyables que han viscut el pas dels segles XX a XXI en Quart de Poblet. Treballaven, ell i el seu germà Batiste, a la barberia de la plaça del Dau. Els dos havien heretat l'establiment i l'ofici de son pare, Anselmo, que ja treballava al poble a finals del s.XIX Imagineu-se quants quartans de totes les generacions hauran passat per eixa barberia, per arreglar-se el monyo, la barba i mantindre un poc d'animada conversació.

El teulader

Després de guerra, les Martes, les monges de Betània, tornaren a Quart de Poblet. Al poc temps, s'instal·laren en la que havia sigut, ja feia molts anys, casa del Marqués de Sandoval, al costat del Castell i del Pòsit Municipal. La casa era gran, però vella. Per això, les monges tenien a un veí del poble obrer

de vila, el tio Micalet, al qui encarregaven totes les reparacions que calia fer. El que més preocupava a la mare superiora era l'estat de la teulada que, en les cases velles ja se sap, sempre donava faena per una banda o altra. Així, quan venien els dies de pluja de març, manava avisar al tio Micalet i li deia:

—Miguel, tenemos un charco en la andana, por el lado del balcón. Mira a ver si lo puedes arreglar antes que llegue el agua al despacho...

—Com vostè mane, Madre.

I allí anava, quan escampava un poc, el tio Miquel amb l'escala alta de fusta. Traginava amb les teules, aprofitant les que trobava trencades i ficant-les boca baix com a lloms o

cantoneres. Després removia les demés per cobrir tota la superfície.

Passava el temps i, quan arribaven les pluges de setembre, la mare superiora tornava a cridar al tio Micalet:

—Miguel, ha aparecido una humedad que baja por la pared medianera con el Pòsit. ¿Puedes darle una mirada?

El tio Miquel, com sempre, li contestava:

—Com vostè mane, Madre. Ja sap que estes cases velles tenen més tecles que l'orgue de Sollana, i que per a mantenir-les, cal estar sempre fent apanyos.

I allí anava el tio Micalet, amb la seua escala de fusta, a comprovar la teulada i a vore la millor manera d'arreglar-la. La veritat és que, al remat, la mare superiora estava prou contenta amb el tio Miquel, perquè

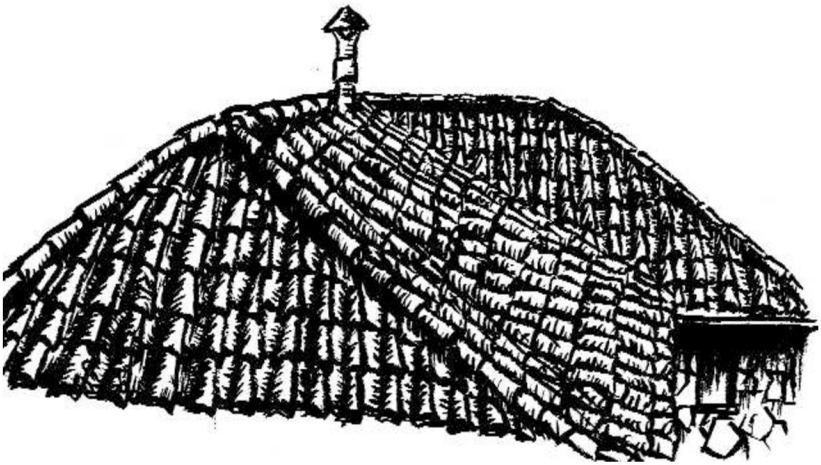

sempre es trobava amb bona disposició per a fer els treballs a la teulada i, com que no gastava a penes materials, les factures eren prou més barates que qualsevol altre obrer de vila del poble.

El cas és que, al temps, el tio Micalet s'anà fent major i, un dia, passà avís a la mare superiora que es jubilava, però que si feia falta alguna cosa, podien comptar amb el seu fill Vicent, que també era obrer de vila i que, amb molt de gust, les ajudaria al que fóra menester. A les poques setmanes, la mare superiora feu cridar a Vicent, el fill del tio Micalet, per parlar amb ell:

—Vicent, con las lluvias de estos dias ha aparecido una gotera cerca de la salida del fumeral. ¿Podrías subir a repararlo lo más pronto posible antes que nos llegue el agua a la cocina? Déjanos el tejado lo mejor posible, y cuando hayas acabado vienes a cobrar el trabajo.

—Com vosté mane, Madre—contestà Vicent, tal i com havia aprés del seu pare.

Agafà l'escala de fusta i pujà a la teulada. Al arribar dalt i vore-la com estava, es va quedar preocupat. Feien falta un bon grapat de teules per a cobrir correctament tota la teulada i moltes de les que estaven trencades i que encara s'utilitzaven, calia llevar-les i substituir-les per d'altres noves. Vicent va quedar pensant un moment en son pare, perquè no entenia com havia pogut deixar que la teulada arribara a eixe estat. Després, seguint les ordres de la mare superiora, tragué la seua llibreteta, agafà el llapis de l'orella i anà apuntant totes les coses que li anaven a fer falta. Com que era la seua primera faena per

al convent, considerà que no havia de ser mistingós i que havia de deixar llesta la teulada per a que no donara problemes en uns quants anys. Treballà tres dies sencers pastant i canviant travesseres podrides i teules trencades.

Quan acabà, es presentà davant la mare superiora amb la nota de tot el material que havia utilitzat i les seues hores de faena. Li va explicar que la teulada havia quedat com a nova i que, de segur, en molt de temps no tornaria a fer falta un nou manteniment. Però la mare superiora estava amb el morro tort i no pareixia que fera molt de cas de les seues explicacions. Pagà la factura amb un gest de disgust i feu eixir a Vicent de seguida amb l'excusa que tenia molta faena.

Quan Vicent ixqué al carrer, es quedà pensant en son pare. No entenia com era possible que haguera estat tot eixe temps "estirant la teulada", això vol dir, col·locant i tornant a col·locar les teules de manera que al remat, el que arreglava d'una banda es desfeia d'altra. La gotera que desapareixia en un cantó, tornava a aparèixer a l'altra punta. Cavil·lant tot això, arribà a casa de son pare i se'l trobà assegut a la porta prenent el sol. Vicent ficà una cadira de boga al seu costat i començà a contar-li, amb tot respecte, com havia trobat la teulada de les monges i tot el que havia fet per arreglar-la. El tio Micalet estigué escoltant-lo pensatiu i, al cap d'una estona, li digué:

—Cento, has comprat tot eixe material i has deixat com a nova la teulada?

—Sí pare —contestà Vicent amb un punt d'orgull.

—Mira que eres terrós, fill meu! Ara com vols que et tornen a cridar? Acabes de perdre un bon treball que era de per vida.

Este relat ens arriba d'Ana Sanmartín Monzó, que l'havia sentit de boca de sa mare. "Estirar la teulada" és una expressió popular que significa solucionar un problema en precari, de manera que provoques altre per altra banda. També es refereix a donar-li llarges a un assumpte de manera que no acabes mai de finalitzar-lo.

L'alcotà

Des de que Quart de Poblet existix (tenim una història que de ben segur abarca més de 1500 anys) i fins fa poc, el nostre poble no ha passat de ser una xicoteta vila de quatre carrers, tres placetes i un muntó d'alqueries i masos per l'horta i el secà. Tot i que érem un poblet rural i xicotet, estàvem, com ara, molt ben comunicats. El camí principal

venia, i ve, des de València, de la Porta de Quart, i anava, i va, a l'interior del Pla, cap a Xest i Xiva. Segons l'època, l'hem conegut com Camí a l'Interior, Camí a Castella, Camí de Requena o Camí Real de Madrid. El seu trajecte a la Meseta incloïa la sempre complicada pujada de la Serra de Cabritillas, més enllà del poble de Bunyol, que moltes vegades era intransitable.

L'altre camí important venia de la zona sud de València: Silla i l'Albufera, Xirivella i Patraix. Arribava a Quart i es col·locava en paral·lel al riu, per la seua riba dreta cap a Manises i Riba-roja. Per això li deien el Camí de Manises. Des del Camí de Manises s'arriba al camí que, a través del vell Pont de Quart, creua el riu cap a Paterna.

Es dos camins es trobaven on ara està la plaça de l'Ajuntament, en una creu quasi perfecta. Antigament, en eixe punt s'acabava el nucli urbà per la banda sud. Així quedava el poble, com si fóra un triangle acatxat boca per avall, amb el riu al nord.

Després de passar entre les cases del que hui es diu carrer Major, el camí de Manises recorria, sense perdre cota, el mig d'una zona en pendent, que acabava als peus del riu. En eixe espai s'alternaven les zones pedregoses i de muntanya amb fèrtils camps regats pel Roll de Gràcia.

Diu una llegenda, de fa tants anys que quasi no es poden contar, que a Quart de Poblet, quan la població era de cultura musulmana, una enorme,

solitària i altíssima figuera dominava tota esta zona a l'oest del poble. Tots els dies, just abans de que isquera el sol a fer brillar les canyes de les riberes, apareixia, de molt lluny riu amunt, un gran alcotà, un falcó, amb les seues ales

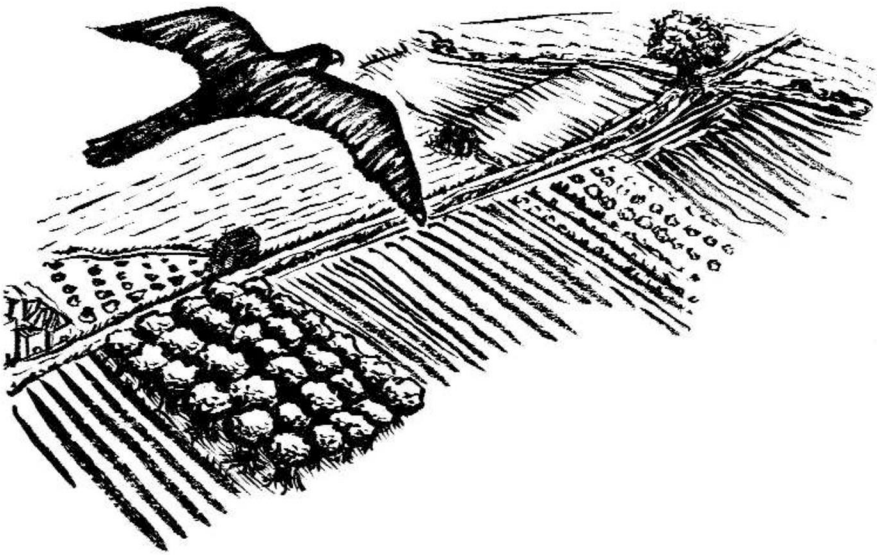

obertes, planejant en altura contra el vent de llevant. Arribava a nivell de la gran figuera i anava descendent,

dibuixant grans cercles en el cel, fins a posar-se al cim de l'arbre. Allí, immòbil sobre les branques més altes, l'alcotà aguaitava una llarga estona mentres els rajos de sol anaven calfant la terra. La seua figura es retallava per damunt de l'arbre fins que, ja avançat el dia, obria les ales, tornava a alçar el vol i, dibuixant una perfecta paràbola en el cel, s'enfilava cap l'interior i, riu amunt, desapareixia a tota velocitat.

L'espectacle de vore tots els dies la silueta del falcó retallant-se sobre el cim de la vella figuera, feu que els antics habitants del poble posaren Alcotà de nom a tota la partida, cosa que encara conservem com a legat dels hòmens i dones que visqueren damunt de la mateixa terra que ara xafem.

La llegenda de l'alcotà forma part del patrimoni oral del nostre poble i així l'he arreplegada dels llavis d'Encarna Sanchis. Al llarg dels segles, el nom d'Alcota a servit per a anomenar l'antiga partida de la riba dreta del riu, una extensió on es barrejaven terres de cultiu, zones pedregoses i llocs d'extracció de terra per a terrisseries. Hui, eixe nom ens ha arribat en el nom del carrer que creuava la partida, part de l'antic Camí de Manises. Sembla clar que el topònim es remunta a l'època musulmana, i és possible que siga anterior, encara que no tenim la mateixa seguretat respecte al seu significat. Per últim, és molt probable que almenys fins al segle XVIII, este nom s'haja pronunciat agut, Alcotà, cosa que li dóna més suport de realitat a la seua llegenda.

El present llibre es va acabar d'estampar a
l'impremta Lobasol de València,
el dia 15 d'abril de 2011,
Divendres de
Dolors.